

Krystian Chołaszczyński*

Analiza demograficzna i administracyjna gminy Janikowo

„Każdy ma swoje miejsce ulubione w dzieciństwie. To jest ojczyzna duszy”

Stefan Żeromski

„To piękne, gdy człowiek może być dumny ze swojego miasta, lecz jeszcze piękniej, gdy miasto może być z niego dumne”

Abraham Lincoln

Wprowadzenie

Istotą niniejszej analizy jest skupienie się na kwestiach administracyjnych oraz demograficznych mających istotny wpływ obecnie na rozwój miasta i gminy Janikowo w latach 1945-2022. Wybór takiego przedziału czasowego jest nieprzypadkowy. W tych latach klamrą zamyka się okres historyczny, który przyniósł współczesnemu obszarowi miasta i gminy największy rozwój. Zarówno pod względem demografii, gospodarki, jak i w ramach statusu prawnoustrojowego.

Lata 1945-1989 dla Janikowa i okolic były kluczowe. Wioska Janikowo, wyzwolona w styczniu 1945 r., nie miała wtedy większego znaczenia dla rozwoju powiatu, czy województwa. W zaledwie kilkadziesiąt następnych lat przekształciła się wpierw w osadę, następnie w miasto, by stać się ostatecznie stolicą obszaru gminnego.

Na uwagę zasługuje również fakt, że wpierw był to okres Polski Ludowej: do 1952 r. jako Rzeczpospolita Polska RP, a od uchwalenia Konstytucji w 1952 r. jako Polska Rzeczpospolita Ludowa PRL, zaś po przemianach ustrojowych 1989 r. gmina i miasto rozwijały się w ramach III Rzeczypospolitej. Bez względu na to, jak będziemy traktować okres komunistyczny w Naszej Ojczyźnie, faktem pozostaje, że był to czas największego rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru, który dziś przynależy do janikowskiej gminy.

---

* Krystian Chołaszczyński – doktor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce i magister stosunków międzynarodowych, wykładowca w Akademii Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu, kierownik zakładu polityki międzynarodowej AKSiM, zastępca koordynatora Regionalnego Ośrodka Debaty Międzynarodowej w Toruniu, sekretarz redakcji czasopisma naukowego „Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie” wydawanego przez Akademię Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu oraz członek rady redakcji czasopisma naukowego „The Antoninus Journal” wydawanego przez Papieski i Królewski Uniwersytet Świętego Tomasza w Manili na Filipinach, członek Polskiego Towarzystwa Afrykanistycznego, członek zarządu Towarzystwa Przyjaciół Janikowa im. Henryka Czamańca, afrykanista, profesor wizytujący takich uczelni jak: Universidad Loyola Andalusia w Seville, Università degli Studi della Tuscia da Viterbo we Włoszech, Erciyes University w Kayseri w Turcji, Uniwersytet Preszowski na Słowacji czy Papieski i Królewski Uniwersytet Świętego Tomasza w Manili na Filipinach; autor monografii, publikacji oraz artykułów naukowych.

Każda analiza wymaga jednak pewnego koncepcyjnego określenia badawczych kategorii, a z tym wiąże się budowa siatki pojęciowej. Pierwszym terminem, które ma znaczenie przy przyjęciu takiego pola badawczego jest „rozwój”. W języku ogólnym przyjmuje się, że rozwój to przejście z jednego stanu rzeczy w inny, przy czym następuje to w kierunku bardziej rozwiniętej, zaawansowania, złożoności, etc.

W naukach społecznych rozwój zazwyczaj tłumaczy się w połączeniu z chociażby czynnikami gospodarczymi, lub społeczno-gospodarczymi. Wtedy to, kontstrukt koncepcji o nazwie „rozwój społeczno-gospodarczy” może brzmieć: „całokształt zmian względnie przemian, jakim podlegają zarówno społeczeństwo, jak i gospodarka”¹. Jak widzimy, podstawowym założeniem tak pojmowanego rozwoju jest związek między czynnikami gospodarczymi/ekonomicznymi, a społecznymi, a który te powiązania łączą ze zmianą w kierunku modernizacji, powstania nowych złożonych powiązań, wzrostu, etc.

Inny badacz, Jerzy Hausner zauważył, że rozwój społeczno-gospodarczy składa się z dwóch elementów. Zakłada, że skoro rozwój społeczny sprzyja rozwojowi gospodarczemu, to taki sam proces musi zachodzić w odwrotnym kierunku: rozwój gospodarczy sprzyja rozwojowi społecznemu. Koło rozwoju tak skonstruowane współtworzą i napędzają oba składniki².

Należy zgodzić się zatem z tezą prof. Jerzego Bańskiego i mgra Konrada Czapiewskiego, że: *„Celem działań społecznych i gospodarczych podejmowanych na poziomie lokalnym jest przede wszystkim wzrost dobrobytu oraz poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców. Realizuje się to poprzez rozwój budownictwa mieszkaniowego, dbałość o środowisko przyrodnicze, poprawę wyposażenia w elementy infrastruktury technicznej i społecznej, przyciąganie nowych inwestycji gospodarczych, aktywizowanie społeczne i ekonomiczne mieszkańców. Jeżeli zadania te realizowane są w sposób właściwy i konsekwentny, to ich efektem będzie prawdopodobnie awans gospodarczy jednostki terytorialnej. Wiejski obszar sukcesu gospodarczego będzie więc cechował pomyślny przebieg przedsięwzięć społecznych i*

---

¹ J. J. Parysek, *Rozwój Społeczno-Gospodarczy Oraz Czynniki i Uwarunkowania Rozwoju*, s. 39, http://journals.pan.pl/Content/107785/PDF/Studia+KPZK+183_Parysek.pdf?handler=pdf, [dostęp dn. 16.02.2020].

² Zob.: J. Hausner, *Rozwój społeczno-gospodarczy*, w: J. Hausner, *Zarządzanie publiczne*, Scholar, Warszawa 2008, s. 367–395, https://bon.edu.pl/media/book/pdf/Rozwoj_spoleczno-gospodarczy-JH.pdf, [dostęp dn. 16.02.2020].

gospodarczych”³. Tak też należy rozumieć w praktyce czynniki wpływające na rozwój społeczno-gospodarczy⁴.

Nie należy jednak zapominać, że okres Polski Ludowej nie był demokratyczny, a gospodarka była centralnie planowana. Nie wszystkie podjęte decyzje były korzystne, czy też skutkowały rozwojem. Wystarczy wspomnieć o kontrowersjach wynikających z utworzenia Zakładów Sodowych na żyznych ziemiach, czy nie bezpośrednio w okolicy kopalni soli. Tym samym, kwestia ochrony przyrody / dbałość o środowisko przyrodnicze, nie była w ogóle brana pod uwagę.

Celem niniejszej analizy jest udowodnienie tezy, że rozwój społeczno-gospodarczy dzisiejszej gminy Janikowo był możliwy, dzięki sprzyjającym czynnikom, które zaistniały zwłaszcza w czasie istnienia Polski Ludowej 1945-1989. W lokalnej społeczności wciąż pokutuje przekonanie, że Janikowo to „miasto między kominami”. Wspomniane „kominy” to dwa zakłady pracy, które były nie tylko miejscem, gdzie się pracowało i zarabiano na podstawowe potrzeby, lecz także wokół których, i dzięki którym, rozwijało się lokalne społeczeństwo.

Z jednej strony chodzi oczywiście o Cukrownię w Janikowie, która istniała od 1875 r., i pomimo wywiezienia części fabryki przez wycofujące się wojska niemieckie, bardzo szybko przez nowe władze została ona postawiona w stan umożliwiający dalsze funkcjonowanie. To był „pierwszy komin”, który stanowił niczym filar gospodarki i lokalnej społeczności.

Drugim filarem, tytułowym „kominem”, była odgórna decyzja o utworzeniu Janikowskich Zakładów Sodowych im. Przyjaźni Polsko-Radzieckiej w latach 50-ych XX w.

Te dwa filary, „dwa kominy”, skutkowały wzrostem liczby ludności, rozwojem społecznym, a także ukształtowaniem świadomości lokalnej społeczności, co ostatecznie zostało wyrażone nadaniem praw miejskich osadzie janikowskiej, która kilka lat wcześniej była niedużą wsią. Na uwagę zasługuje również utworzenie gromad, które pozwoliły nadać głos

---

³ J. Bański, K. Ł. Czapiewski, *Ekspertyza. Identyfikacja i ocena czynników sukcesu społeczno-gospodarczego na obszarach wiejskich*. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, PAN, Warszawa, 2008, s. 3, https://www.igipz.pan.pl/tl_files/igipz/ZGWiRL/Projekty/Ekspertyza_obszary_sukcesu.pdf, [dostęp dn. 16.02.2020].

⁴ Zob.: U. Ziemiańczyk, *Ocena Poziomu Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gmin Wiejskich i Miejsko-Wiejskich W Województwie Małopolskim*, w: *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, Nr 14/2010, PAN, Oddział w Krakowie, s. 31-44, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwim6aXI9tXnAhWps4sKHT48BRgQFjAGegQIChAB&url=http%3A%2F%2Fagro.icm.edu.pl%2Fagro%2Felement%2Fbwmeta1.element.dl-catalog-87953536-f45c-489f-8afc-8e8713d4e9c4%2F%2FZiemiańczyk.pdf&usg=AOvVaw1M9pG2z8K87SP8rmLJdVH3>, [dostęp dn. 16.02.2020].

lokalnej społeczności. Wraz z nadaniem praw miejskich, kolejnym kamieniem milowym było utworzenie gminy, co ziściło się w latach 70-ych XX w.

Autor przyjął, że okres Polski Ludowej, jako czas, który sprzyjał rozwojowi społeczno-gospodarczemu, zasługuje na niezależne potraktowanie naukowe. Wyrazem tego jest niniejsza publikacja. Czas transformacji ustrojowej, utworzenie niezależnych samorządów oraz analiza sytuacji w III Rzeczypospolitej, to zupełnie inna historia, która w sposób znaczący wpłynęła na obraz dzisiejszej gminy i miasta.

Przynależność administracyjna Janikowa i okolic w latach 1945-2022

Kiedy na początku 1944 r. Armia Czerwona wkroczyła na polskie terytoria wg granic sprzed 1939 r., obszar państwa był podzielony administracyjnie przez niemieckiego okupanta na: tereny włączone do III Rzeszy, Generalne Gubernatorstwo i okupowane tereny ZSRR (Komisariat Rzeszy Wschód i Komisariat Rzeszy Ukraina)⁵.

Ówczesnie istniejącą gminę wiejską Janikowo, wraz z wszystkimi okolicznymi miejscowościami, które obecnie wchodzą w skład Gminy Janikowo, włączono do Kraju Warty, a dokładniej do rejencji inowrocławskiej⁶.

Zgodnie z ustaleniami konferencji teherańskiej z 1943 r., wiadomym było, że wschodnie ziemie przedwojennej Polski (na wschód od linii Curzona⁷) zostaną włączone do Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich ZSRR, a wschodnie tereny Niemiec (na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej) zostaną przyłączone do Polski (szczegóły miano ustalić na konferencjach jałtańskiej i poczdamskiej). W konsekwencji na ziemiach polskich zajętych przez Armię Czerwoną na początku 1944 r. nie utworzono polskiej administracji. Dopiero po przekroczeniu linii Bugu w lipcu 1944 r., czyli wzdłuż rzeki przyszłej wschodniej granicy Polski, powołano (21 lipca 1944 r.) polskie władze w postaci: Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN).

---

⁵ S. Witkowski, *Historia administracji w Polsce 1764-1989*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 384.

⁶ Tamże.

⁷ George Nathaniel Curzon (1859-1925), znany jako Lord Curzon. W latach 1919-1922 był ministrem spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii. Na polecenie premiera Lloyd George'a 8 grudnia 1919 r. zaproponował linię demarkacyjną, która miała stanowić wschodnią granicę Polski i być zbliżona do zachodniej granicy Cesarstwa Rosyjskiego po III Rozbiorze Polski. Ostateczną formę Linia Curzona nabrała po obradach międzynarodowej konferencji sojuszniczej w Spa 10 lipca 1920 r. Wtedy to Lord Curzon wysłał telegram do Komisariatu Spraw Zagranicznych, którym kierował Giorgij Wasilewicz Cziczerin.

Zob.: P. Eberhardt, *Linia Curzona jako wschodnia granica Polski – geneza i uwarunkowania polityczne*, w: „Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-wschodniej”, XLVI, PL ISSN 1230-5057, http://www.sdr-ihpan.edu.pl/images/2011-tom-46/06_Eberhardt.pdf, [dostęp dn. 27.02.2020].

Już 21 sierpnia 1944 r. PKWN wydał „Dekret o trybie powołania władz administracji ogólnej I i II instancji”⁸, który wszedł w życie dnia następnego. W dekreście tym (art. 11) zniesiono strukturę administracyjną wprowadzoną przez władze okupacyjne i przywrócono istniejący przed wybuchem II wojny światowej podział administracyjny Polski⁹.

W 1944 r., w oparciu o przepisy nowego prawa, obszar gminy wiejskiej Janikowo, gminy wiejskiej Sielec, obszar dworski Kołudy Małej, obszar dworski Kołudy Wielkiej i obszar dworski Ostrowa pod Janikowem zostały włączone w skład gminy zbiorczej Inowrocław-Zachód, leżącej w województwie pomorskim¹⁰. W tym samym województwie znalazły się tereny obszaru dworskiego Broniewice, obszaru dworskiego Wierzejewice i obszaru dworskiego Dobieszewice, które to umiejscowiono do gminy Pakość¹¹. Tereny gminy wiejskiej Kołodziejewo, gminy wiejskiej Trląg, gminy wiejskiej Pałuczyna, obszaru dworskiego Głogówiec i obszaru dworskiego Sosnowiec przydzielono do gminy zbiorczej Mogilno-Wschód, na terenie województwa poznańskiego¹². Zasięgiem gminy zbiorczej Strzelno-Północ w województwie poznańskim zostały objęte gminy wiejskie Ludzisko i Góry oraz obszary dworskie Ludzisko, Ołdrzychowo i Skalmierowice¹³.

Jedynie podział administracyjny zachowano zgodnie z obowiązującym prawem II Rzeczypospolitej. Forma i zakres zarządzania jednostką był już oparty na innej tradycji ustrojowej. Ustawa z dnia 11 września 1944 r. o organizacji i zakresie działania rad narodowych¹⁴ wprowadziła na wzór sowiecki te właśnie jednostki. Miały one respektować nowy ustrój oparty na idei „demokracji lokalnej”. W praktyce doszło do pełnej centralizacji, a procesy decyzyjne musiały być zgodne z koncepcją „władzy ludowej”.

Podzielenie terenu dzisiejszej gminy Janikowo na dwa województwa (poznańskie i pomorskie), z naturalną granicą przebiegającą na Jeziorze Pakoskim, utrzymywało się aż do roku 1950. Ustawą z dnia 28 czerwca 1950 r. o zmianach podziału administracyjnego

---

8 Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 21 sierpnia 1944 r. o trybie powołania władz administracji ogólnej I-ej i II-ej instancji, Dz. U. Z 1944 r., nr 2, poz. 8, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19440020008/O/D19440008.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].
9 S. Witkowski, dz. cyt., s. 407.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 26 lipca 1934 r. o podziale powiatu inowrocławskiego w województwie poznańskim na gminy wiejskie. Dz.U. 1934 nr 69 poz. 654, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19340690654/O/D19340654.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].

¹¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 26 lipca 1934 r. o podziale powiatu mogileńskiego w województwie poznańskim na gminy wiejskie. Dz.U. 1934 nr 69 poz. 658, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19340690658/O/D19340658.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

¹⁴ Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 21 sierpnia 1944 r. o trybie powołania władz administracji ogólnej I-ej i II-ej instancji, Dz. U. 1944 nr 2 poz. 8, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19440020008/O/D19440008.pdf>. [dostęp dn. 27.02.2020].

Państwa¹⁵, Sejm Ustawodawczy (1947-1952) w art. 2. postanowił, że zmienia się nazwę województwa pomorskiego na województwo bydgoskie, a w art. 8. stwierdzono, że do obszaru województwa bydgoskiego włącza się z obszaru województwa poznańskiego powiaty: żniński i mogileński. Od tej chwili cały obszar dzisiejszej gminy Janikowo znajdował się w jednym województwie: bydgoskim.

Ważną zmianą wprowadzoną w czasie istnienia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej PRL była reforma na najniższym szczeblu podziału administracyjnego, czyli utworzenie gromad. Oficjalnym celem tej reformy było zbliżenie organów władzy państwowej do ludności wiejskiej; gminy były zbyt duże i ludne, co spowodowało niedostateczną kontrolę ludności nad działalnością gminnych rad narodowych¹⁶.

Gromady zostały wprowadzone na mocy ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych¹⁷. Założeniem było, by gromady zastąpiły gminy jako podstawowe jednostki administracyjne obejmujące kilka wsi. Warto zaznaczyć, że gromady istniały też wcześniej, lecz tylko jako jednostki pomocnicze gmin (na wzór obecnych sołectw); natomiast w 1954 roku gminy zostały całkowicie zastąpione przez gromady.

Do zadań Gromadzkiej Rady Narodowej należało:

- popieranie rozwoju produkcji rolnej;
- zaspokajanie potrzeb komunalnych, socjalnych i kulturalnych mieszkańców;
- zapewnienie wykonania przez mieszkańców obowiązków wobec państwa;
- opracowanie planów gospodarczych i programów rozwoju gromady;
- utrzymywanie dróg lokalnych, sieci zaopatrzenia, usług oraz urządzeń socjalno-kulturalnych i komunalnych.

Gromadzka Rada Narodowa realizowała swoje zadania na sesjach, za pośrednictwem wybieranych przez siebie komisji (stałych i doraźnych) oraz Prezydium. Instytucjami pomocniczymi gromadzkiej rady narodowej były zebrania wiejskie mieszkańców oraz pełnomocnicy rady. Czynności kancelaryjne rady, komisji i prezydium wykonywało biuro gromadzkie.

---

15 Ustawa z dnia 28 czerwca 1950 r. o zmianach podziału administracyjnego Państwa, Dz. U. 1950 nr 28 poz. 255, https://static1.money.pl/d/akty_prawne/pdf/DU/1950/28/DU19500280255.pdf, [dostęp dn. 27.02.2020].

16 Uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 24 lutego 1954 roku w sprawie prac przygotowawczych do powołania gromadzkich rad narodowych.

17 Ustawa z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych, Dz. U. 1954 nr 43 poz. 191, https://static1.money.pl/d/akty_prawne/pdf/DU/1954/43/DU19540430191.pdf, [dostęp dn. 27.02.2020].

Uchwała Nr 24/7 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 5 października 1954 r. w sprawie podziału na gromady powiatu inowrocławskiego; w ramach Zarządzenia Nr 9 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z 18 listopada 1954 w sprawie ogłoszenia uchwał Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z 5 października 1954 dotyczących reformy podziału administracyjnego wsi¹⁸ stanowiła, że:

„(...) W powiecie inowrocławskim w województwie bydgoskim tworzy się następujące gromady: (...)

(...) pkt 14. gromadę Janikowo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Janikowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Giebnią, Janikowo, Kołuda Mała, Kołuda Wielka, Ostrowo, Sielec i Węgierce z gminy Inowrocław-Zachód (...).”

Dla gromady w Janikowie ustalono 25 członków gromadzkiej rady narodowej, natomiast w Broniewicach 20, a w Kołodziejewie 18¹⁹.

Uchwała Nr 24/9 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 5 października 1954 r. w sprawie podziału na gromady powiatu mogileńskiego²⁰ stanowiła, że „W powiecie mogileńskim w województwie bydgoskim tworzy się następujące gromady: (...)

1. gromadę Broniewice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Broniewicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Broniewice, Dobieszewice, z gminy Pakość oraz gromada Trląg z gminy Mogilno-Wschód;
2. gromadę Ciechrz z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Ciechrzu, w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Ciechrz, Góry, Górki, Rządkwini, Skalmierowice, z gminy Strzelno-Północ oraz obszary miejscowości wsi Wymysłów z dotychczasowej gromady Markowice z gminy Strzelno-Północ; (...)
3. gromadę Kołodziejewo z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Kołodziejewie, w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Kołodziejewo, Dębowo i Głogówiec z gminy Mogilno-Wschód; (...)

---

18 Dziennik Urzędowy Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 1 grudnia 1954 r., nr. 12, poz. 63, <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/plain-content?id=71454>, [dostęp dn. 27.02.2020].

19 Ogłoszenie uchwały Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Inowrocławiu oraz Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Mogilnie z 1. X. 1954, ustalającej liczbę członków gromadzkiej rady narodowej powiatu inowrocławskiego (Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 9 października 1954 r., Nr. 10, Poz. 44), <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/77833/edition/71439/content>, [dostęp dn. 27.02.2020].

20 Tamże, s. 11.

4. gromadę Markowice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Markowicach, w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Ludzisko, Markowice bez wsi Wymysłowice i wsi Żerniki, oraz dotychczasowe gromady Bożejewice z gminy Kruszwica w powiatu inowrocławskiego i wieś Niemojowo z dotychczasowej gromady Krusza Duchowna z gminy Strzelno (...)

Inną ważną nowością w systemie zarządzania było wprowadzenie wzorem radzieckim nowej kategorii jednostek administracyjnych, jakimi były osiedla typu miejskiego²¹. Status osiedli był pośredni między wsią a miastem i otrzymywały go głównie tzw. miejscowości robotnicze, uzdrowiskowe i rybackie posiadające pewne cechy miejskie, a którym nie zdecydowano się na nadanie praw miejskich.

Tak właśnie stało się w przypadku Janikowa, które na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 stycznia 1959 r. w sprawie utworzenia osiedla Janikowo w powiecie inowrocławskim, województwie bydgoskim²², otrzymało ten właśnie status. W oparciu o treść Rozporządzenia obszarem swym nowa jednostka obejmowała: „Z gromady Janikowo w powiecie inowrocławskim, województwie bydgoskim wyłącza się:

1. wsie: Janikowo, Michalinowo i Ostrowo,
2. część obszaru wsi Giebnia obejmującą z obrębu Giebnia karta mapy 1 parcele nr kat. 42 i 44 (działki poparcelacyjne nr 52a; 53a),
3. część obszaru wsi Węgierce obejmującą z obrębu Węgierce karta mapy 1 parcele nr kat; 79/9, 36, 86/9, 87/9 oraz z obrębu Ostrowo pod Janikowem karta mapy 1 parcelę nr kat. 42/14,
4. część obszaru wsi Kołuda Wielka obejmującą z obrębu Kołuda Wielka karta mapy 1 parcele nr kat.: 118/1, 119/3, 120/4, 121/5, 113/14, 89/12 (część),
5. część obszaru wsi Kołuda Mała obejmującą z obrębu Kołuda Mała karta mapy 1 parcelę nr kat.: 57/14, karta mapy 2 parcele nr kat.: 4/1-20/1, 23/1-34/1, 36/1-46/1, 47/1 (część), karta mapy 5 parcele nr kat.: 11/3, 12/3, 13/6, 14/6, 15/1, 17/3 (część),

a z tych obszarów tworzy się osiedle Janikowo w tymże powiecie i województwie”. Przepisy wchodziły w życie 1 stycznia 1959 r.

---

21 Ustawa z dnia 25 września 1954 r. o osiedlach i radach narodowych osiedli (Dz. U. 1954, nr 43, poz. 192).

22 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 stycznia 1959 r. w sprawie utworzenia osiedla Janikowo w powiecie inowrocławskim, województwie bydgoskim, Dz. U. 1959 nr 6 poz. 37, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19590060037/O/D19590037.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].

Przez cały okres swego istnienia, gromady ulegały częstym i zasadniczym korektom obejmującym zmiany granic i siedzib, likwidowanie i tworzenie nowych. W odniesieniu do gromady Janikowo pierwsza zasadnicza zmiana nastąpiła w roku 1961, gdy dokonano włączenia w granice naszej jednostki części obszarów z likwidowanej gromady Kościelec obejmującej wsie Gorzany, Kościelec, Dziarnowo i Leszczyce²³. W tym samym roku likwidacji uległa gromada Broniewice w powiecie mogileńskim, której obszar włączono w granice administracyjne gromady Kołodziejewo²⁴. Korekty granic gromady Janikowo dokonano również w roku 1968, gdy wyłączono z naszego obszaru grunty o powierzchni ogólnej 5,95 ha obejmujące na karcie mapy nr 1 "Dziarnowo" działki nr 25-26²⁵.

Za istotną datę należy uznać 7 lipca 1962 r., kiedy to Premier Józef Cyrankiewicz podpisał Rozporządzenie w sprawie utworzenia niektórych miast²⁶. W tym akcie normatywnym zawarto zapis, że „zalicza się do miast (...) 2) w województwie bydgoskim: osiedle Janikowo w powiecie inowrocławskim”. Od tego momentu Janikowo stało się pełnoprawnym miastem. W miejsce Gromadzkiej Rady Narodowej powołano Miejską Radę Narodową.

Ostatnią, a zrazem najbardziej dotkliwą, zmianą w zakresie obszaru gromady Janikowo dokonaną przez Wojewódzką Radę Narodową w dniu 29 września 1971 roku było włączenie terenów naszej jednostki do gromady Pakość, tym samym z dniem 1 stycznia 1972 r. dokonano likwidacji gromady Janikowo przenosząc siedzibę Gromadzkiej Rady Narodowej do Pakości²⁷. Samo miasto zostało jednak wyłączone z obszaru gromady pod koniec 1972 r.

Główną zmianą w podziale administracyjnym Polski w latach 70-tych XX w. było zniesienie gromad i osiedli, a w ich miejsce przywrócenie gmin²⁸. Reforma ta zmieniająca strukturę administracyjną na szczeblu podstawowym (funkcjonującą od 1954 r.) została

---

23 Uchwała Nr 16/61 Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy w sprawie utworzenia i zniesienia niektórych gromad w województwie bydgoskim (Dz. U. Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 15 grudnia 1961 r., Nr. 13, Poz. 103), <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/78796/edition/72386/content>, [dostęp dn. 27.02.2020].

24 Tamże.

25 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 1968 r. w sprawie zmiany granic miast Bydgoszczy, Grudziądza i Inowrocławia w województwie bydgoskim. (Dz. U. 1968 nr 45 poz. 327), <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19680450327/O/D19680327.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].

26 *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 7 lipca 1962 r. w sprawie utworzenia niektórych miast*, Dz. U. 1962 nr 41 poz. 188, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19620410188/O/D19620188.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].

27 *Uchwała Nr XII/61/71 Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 29 września 1971 r. w sprawie łączenia, zniesienia oraz utworzenia niektórych nowych gromad w województwie bydgoskim*, (Dz. U. Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 11 listopada 1971 r., Nr. 19, Poz. 188).

28 Ustawa z dnia 29 listopada 1972 roku o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312).

wprowadzona 1 stycznia 1973 r.. W miejsce 4315 gromad utworzono po reformie 2366 gmin. Liczbę tę zmniejszono w dalszych latach do 2129 (2 lipca 1976 r.)²⁹.

Od 1 stycznia 1973 r. na mocy postanowień ustawy z dnia 29 listopada 1972 r. o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych³⁰ wprowadzono stanowisko naczelnika gminy, który był jednoosobowym organem administracji państwowej oraz organem wykonawczo-zarządzającym gminną radą narodową. Naczelnik gminy wykonywał swoje funkcję przy pomocy podległego mu urzędu gminy oraz kierowników jednostek podporządkowanych gminnej radzie narodowej. Naczelnika gminy powoływał na czas nieokreślony przewodniczący prezydium wojewódzkiej rady narodowej, na wniosek powiatowej rady narodowej, który ponadto powinien być zaopiniowany przez gminną radę narodową. Po likwidacji powiatów w 1975 roku naczelników powoływał wojewoda po zasięgnięciu opinii gminnej rady narodowej. Po reformie administracyjnej Polski w 1975 r., gdy gminy przejęły znaczącą część zadań zlikwidowanych powiatów pozycja naczelnika gminy znacząco wzrosła, ponieważ „*naczelnicy gmin ponoszą odpowiedzialność za wszechstronny rozwój (...) gmin jako mikroorganizmów społeczno-gospodarczych, a szczególnie za rozwój rolnictwa i gospodarki żywnościowej, pełne i racjonalne wykorzystanie ziemi na cele produkcji rolniczej, efektywne gospodarowanie środkami produkcji oraz wykonywanie bieżących zadań produkcyjnych w rolnictwie, a także podnoszenie wiedzy i kwalifikacji rolników i pracowników rolnictwa oraz zapewnienie sprawnego funkcjonowania systemu usług produkcyjnych i socjalnych dla ludności wsi*”³¹.

Na mocy Uchwały nr XVIII/88/72 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 6 grudnia 1972 r. w sprawie utworzenia gmin w województwie bydgoskim³² z obszaru miasta Janikowo została utworzona gmina miejska z siedzibą gminnej rady narodowej w Janikowie. Stan ten utrzymywał się do stycznia 1976 r.

15 stycznia 1976 r. Rozporządzenie Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 8 stycznia 1976 r. w sprawie połączenia, zniesienia, utworzenia oraz zmiany granic i nazw gmin oraz ustalenia siedzib gminnych organów władzy i administracji państwowej w województwach: bydgoskim, częstochowskim, jeleniogórskim, konińskim, koszalińskim, miejskim krakowskim, lubelskim, nowosądeckim i olsztyńskim³³

---

29 J. Służewski, *Terenowe organy administracji i rady narodowe po reformie*, Warszawa 1977.

30 Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312, dz. cyt.

31 § 2 pkt 3 *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 VIII 1978 r. w sprawie statusu naczelnika gminy* (Dz.U. z 1978 r. nr 20, poz. 89).

32 Dz. U. Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 9 grudnia 1972 r., Nr. 17, Poz. 200.

33 Rozporządzenie Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 8 stycznia 1976 r. w sprawie połączenia, zniesienia, utworzenia oraz zmiany granic i nazw gmin oraz ustalenia siedzib gminnych

powołało do życia gminę Janikowo obejmującą swymi granicami dzisiejszy obszar naszej jednostki terytorialnej. W dokumencie tym czytamy:

„(...) W województwie bydgoskim: (...) tworzy się gminę Janikowo z siedzibą gminnych organów władzy i administracji państwowej w Janikowie; w skład gminy Janikowo wchodzi obszary sołectw: Broniewice, Dobieszewice, Kołodziejewo, Sosnowiec, Trląg i Wierzejewice z gminy Mogilno; Kłudka Mała i Sielec bez miejscowości Węgierce z gminy Pakość; Ludzisko i Odrzychowo z gminy Strzelno”.

Z uwagi na coraz bardziej napiętą sytuację społeczną w kraju, władze centralne zdecydowały się w grudniu 1981 r. na wprowadzenie stanu wojennego, który skutkowało ustanowieniem wojskowego zarządu komisarycznego nad jednostkami administracji cywilnej. Na krótko przed zniesieniem stanu wojennego dnia 22 lipca 1983 r. Sejm uchwalił ustawę o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego³⁴, która w głównej mierze porządkowała system administracji terenowej i zależności między poszczególnymi szczeblami władzy.

Dzięki niewielkim zmianom w strukturze samorządów terytorialnych podział Polski na gminy dokonany w latach 70-tych ma swoje odzwierciedlenie w obecnym układzie funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego wprowadzonego ustawami z lat 90-tych. XX w.

Obecnie gmina Janikowo leży w granicach powiatu inowrocławskiego, w województwie kujawsko-pomorskim.

Demografia

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w 1921 roku samo Janikowo było wsią zamieszkałą przez 631 mieszkańców. Dzięki istniejącej w pobliżu cukrowni, istniejącej od 1875 r., która systematycznie była modernizowana i rozbudowywana, wieś zyskiwała nowych mieszkańców i już w roku 1939 osiągała 1100 obywateli. Do ważniejszych obiektów znajdujących się w okolicy zaliczyć można most kolejowy, cukrownię, dworzec kolejowy, kościół ewangelicki, kaplicę katolicką oraz pocztę z telegrafem. Linia kolejowa łączyła już

---

organów władzy i administracji państwowej w województwach: bydgoskim, częstochowskim, jeleniogórskim, konińskim, koszalińskim, miejskim krakowskim, lubelskim, nowosądeckim i olsztyńskim. Dz. U. 1976 nr 1 poz. 12, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19760010012/O/D19760012.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].

³⁴ Ustawa z dnia 20 lipca 1983 r. o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego, Dz. U. 1983, nr 41, poz. 185, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19830410185/O/D19830185.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].

wtedy ważne miejscowości: Poznań i Gniezno z Inowrocławiem, a dalej z Bydgoszczą i Toruniem³⁵.

Znaczący wzrost liczby ludności wiąże się z rozpoczęciem budowy najnowocześniejszych, jak na owe czasy, zakładów sodowych. Decyzja zapadła na najwyższym szczeblu i była w całości sfinansowana z budżetu centralnego. Budowę rozpoczęto w 1953 r. Liczba ludności gromadzkiej wsi Janikowo wynosiła 2 750 osób. W ciągu kilku lat po wojnie nastąpił znaczący wzrost, co było wywołane rozbudową wsi wokół modernizowanej cukrowni (najstarszej na Kujawach). Kiedy w 1957 r. Janikowskie Zakłady Sodowe im. Przyjaźni Polsko-Radzieckiej zostały uruchomione, liczba mieszkańców wynosiła 3 240 osób. W momencie uzyskania praw miejskich w 1962 r. Janikowian było 4 300. To pokazuje jak wielki wpływ na rozwój demograficzny, jak i statutu, co potwierdziło nadanie praw miejskich, miała rozbudowa cukrowni i budowa zakładów sodowych. Te dwie fabryki były impulsem prorozwojowym, co wpłynęły na obecną architekturę miejską. Rozbudowano budynki użyteczności publicznej, jak i podjęto decyzje o budowie bloków mieszkalnych. W roku 1993 liczba mieszkańców miasta przekroczyła 9 000³⁶.

Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia oraz powiatów, gmin i miejscowości statystycznych – dane za rok 1970 (dane GUS)

Nazwa	Rok	Poziom wykształcenia			
		wyższe	średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe
miasto Janikowo	1970	57	472	727	2 132
ob.wiejski Janikowo	1970	23	206	343	1 768
Balice	1970	-	-	5	64
Broniewice	1970	1	13	21	201
Dębina	1970	-	5	6	50
Dębowo	1970	-	4	11	45
Dobieszewice	1970	-	5	20	104

³⁵ H. Fabiszewski, K. Chołaszczyński, *Janikowo i okolice w okresie II wojny światowej*, ISBN 978-83-932167-1-0, Janikowo 2016, s. 6.

³⁶ D. Szymańska, J. Stachowski, R. Rudnicki, *Miasto i Gmina Janikowo – wczoraj, dziś i jutro*, ISBN 83-231-0636-3, Toruń-Janikowo 1995, s. 21-23; H. Fabiszewski, K. Chołaszczyński, *Rozwój społeczno-gospodarczy Janikowa w latach 1950-1990*, Janikowo 2020, ISBN 978-83-932167-4-1, ss. 192.

Głogówiec	1970	1	9	10	72
Góry	1970	-	7	2	52
Kołodziejewo	1970	7	62	56	258
Kołuda Mała	1970	-	19	28	106
Kołuda Wielka	1970	10	29	32	110
Ludzisko	1970	-	13	50	173
Ołdrzychowo	1970	-	2	1	34
Pałuczyna	1970	-	2	21	39
Sielec	1970	-	4	16	44
Skalmierowice	1970	-	-	5	38
Sosnowiec	1970	-	3	5	50
Trląg	1970	4	24	31	188
Wierzejewice	1970	-	5	23	140

Źródło:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi5w5TM-Nr7AhUv14sKHVgfDMcQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fstat.gov.pl%2Ffiles%2Fgfx%2Fportalinformacyjny%2Fpl%2Fdefaultstronaopisowa%2F5737%2F1%2F1%2Fnspl1970_miejscowosci.xlsx&usq=AOvVaw18XM7OepkN1RaWBUr64sBg, dostęp dn. 02.12.2022.

Nr7AhUv14sKHVgfDMcQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fstat.gov.pl%2Ffiles%2Fgfx%2Fportalinformacyjny%2Fpl%2Fdefaultstronaopisowa%2F5737%2F1%2F1%2Fnspl1970_miejscowosci.xlsx&usq=AOvVaw18XM7OepkN1RaWBUr64sBg, dostęp dn. 02.12.2022.

Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia oraz powiatów, gmin i miejscowości statystycznych – dane za rok 1978 (dane GUS)

Nazwa	Rok	Poziom wykształcenia			
		wyższe	średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe
gm.m-w. Janikowo	1978	144	1 157	2 186	4 885
miasto Janikowo	1978	95	842	1 516	2 785
ob.wiejski Janikowo	1978	49	315	670	2 100
Balice	1978	-	3	16	70
Broniewice	1978	1	24	82	201
Dębina	1978	-	6	27	53
Dębowo	1978	2	-	16	58
Dobieszewice	1978	-	11	49	111
Głogówiec	1978	2	14	19	107
Góry	1978	1	5	11	49

Kołodziejewo	1978	12	86	109	313
Kołuda Mała	1978	1	29	44	193
Kołuda Wielka	1978	23	46	44	109
Ludzisko	1978	2	23	81	245
Ołdrzychowo	1978	-	-	11	50
Pałuczyna	1978	-	2	19	45
Sielec	1978	-	4	14	64
Skalmierowice	1978	-	2	19	67
Sosnowiec	1978	-	5	19	58
Trląg	1978	4	42	49	168
Wierzejewice	1978	1	13	41	139

Źródło:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj4otHt99r7AhUVy4sKHfZhCdkQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fstat.gov.pl%2Fdownload%2Fgfx%2Fportalinformacyjny%2Fpl%2Fdefaultstronaopisowa%2F5737%2F1%2F1%2Fnspl1978_miejscowosci.xlsx&usg=AOvVaw2S5wLtMrU5ZfHjGec3sEUV,
dostęp dn. 02.12.2022.

Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia oraz powiatów, gmin i miejscowości statystycznych – dane za rok 1988 (dane GUS)

Nazwa	Rok	Poziom wykształcenia			
		wyższe	średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe
gm.m-w. Janikowo	1988	236	1 774	2 710	4 443
miasto Janikowo	1988	158	1 296	1 884	2 573
ob.wiejski Janikowo	1988	78	478	826	1 870
Balice	1988	1	11	20	60
Broniewice	1988	3	27	83	186
Dębina	1988	-	9	21	63
Dębowo	1988	4	8	16	46
Dobieszewice	1988	1	18	43	94
Głogówiec	1988	3	17	34	123
Góry	1988	3	6	19	38
Kołodziejewo	1988	22	148	118	274
Kołuda Mała	1988	1	39	54	134

Kołuda Wielka	1988	27	54	87	176
Ludzisko	1988	6	46	114	192
Ołdrzychowo	1988	-	3	17	66
Pałuczyna	1988	1	2	28	47
Sielec	1988	-	11	16	39
Skalmierowice	1988	-	4	22	48
Sosnowiec	1988	-	5	23	50
Trląg	1988	4	52	51	135
Wierzejewice	1988	2	18	60	99

Źródło:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwin8sau-Nr7AhVlx4sKHeXmAAAQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fstat.gov.pl%2Ffiles%2Fgfx%2Fportalinformacyjny%2Fpl%2Fdefaultstronaopisowa%2F5737%2F1%2F1%2Fnspl988_miejscowosci.xlsx&usg=AOvVaw1QNP7cU4BWWHten8VAWsMm, dostęp dn. 02.12.2022.

Dane statystyczne GUS za lata 1970-1988 wykazują stały wzrost liczby mieszkańców głównie Janikowa oraz stopniowy wzrost liczby osób posiadający wykształcenie/kwalifikacje. Było to związane z modernizacją dwóch zakładów pracy oraz koniecznością zatrudniania coraz to lepszych kadr.

Liczba mieszkańców i dane statystyczne – stan na 31 grudnia 2019 r.

	2015	2016	2017	2018	2019
Ludność ogółem	13 450	13 314	13 270	13 117	12 974
W tym kobiet	6 881	6 838	6 790	6 744	6 658
W tym mężczyzn	6 569	6 495	6 441	6 378	6 316
W tym mieszkańcy miasta	8 953	8 866	8 772	8 679	8 582
W tym mieszkańcy wsi	4 497	4 467	4 459	4 443	4 392

Źródło: *Raport o stanie Gminy i Miasta Janikowo w 2019 roku*, https://bip-v1-files.idcom-jst.pl/sites/46456/wiadomosci/530234/files/raport_o_stanie_gminy_i_miasta_janikowo_za_2019_rok.pdf, dostęp dn. 02.12.2022.

Dane w oparciu o raport własny gminy nie napawają optymizmem. Przemiany ustrojowe z początku lat 90ych XX w. znacząco wpłynęły na rozwój i prestiż miasta i gminy. Koła zamachowe rozwoju, jakimi bez wątpienia były cukrownia i zakłady sodowe („dwa kominy”) przeszły radykalne zmiany. Sama cukrownia została w 2005 r. zamknięta, zaś Janikowskie Zakłady Sodowe przeszły mechanizację oraz modernizację, co skutkowało zmniejszeniem zapotrzebowania na pracowników.

Na lokalnym rynku pojawiło się wiele prywatnych inicjatyw, lecz nie uzupełniły one luki w postaci braku głównych pracodawców. W konsekwencji uwidacznia się tendencja migracyjna, wynikająca z czynników ekonomicznych. Chodzi zwłaszcza o osoby młode oraz wykształcone. Trend migracyjny jest zarówno w kierunku do większych miast oraz poza granice Ojczyzny.

Kwestią interesującą jest fakt przemian cywilizacyjnych i wynikające z tego problemy w badaniu samego zjawiska. Gros młodych osób, za pracą lub na studia, przenosi się do większych metropolii, wynajmując mieszkania. Tendencja wynajmowania nie zmienia się wraz z zatrudnieniem. W konsekwencji pewna część mieszkańców formalnie jest zameldowana w Janikowie, lecz w praktyce w ogóle tu nie przebywa.

W kontekście prestiżu warto zwrócić uwagę, że obecnie brakuje czynnika mogącego przyciągać tak potencjalnych mieszkańców, jak i inwestorów, do Janikowa. Miasto i gmina są pod względem zaludnienia, jak i wielkości, nie w czołówce województwa kujawsko-pomorskiego. Brakuje też solidnego pracodawcy mogącego i chcącego mieć wpływ na życie społeczne i kulturalne.

Powyższa tabela³⁷ ukazuje jeden zasadniczy trend: z roku na rok liczba ludności spada i nie widać perspektywy, aby miało się to zmienić. Jeśli nic nie ulegnie zmianie wyludnienie może osiągnąć poziom nawet 10% w przeciągu kolejnej dekady. Czasy pandemii i postpandemicznego kryzysu raczej nie wpłynęły korzystnie na pojawienie się nowych czynników prorozwojowych.

Inną kwestią jest odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym (17,26%), produkcyjnym (64,19%) i poprodukcyjnym (18,55%). Oficjalne dane są z czasów zanim nastąpiła pandemia koronawirusa/COVID-19. Okres pandemii i kryzysu wywołanego załamaniem dostaw oraz

---

³⁷ Raport o stanie Gminy i Miasta Janikowo w 2019 roku, https://bip-v1-files.idcom-jst.pl/sites/46456/wiadomosci/530234/files/raport_o_stanie_gminy_i_miasta_janikowo_za_2019_rok.pdf, dostęp dn. 02.12.2022.

wojną w Ukrainie (24 lutego 2022 r.) tylko wzmogły tendencje migracyjne młodych i wykształconych mieszkańców³⁸.

W konsekwencji zauważa się już proces starzenia miasta i gminy, a co za tym idzie, koniecznością kierowania znacznych środków gminnych na opiekę nad najstarszymi członkami lokalnej społeczności: opieka doraźna sprawowana przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Dzienny Dom Senior+, etc. Poza tym, od 2007 r. zauważa się w statystyce stały i niestety ujemny przyrost naturalny.

Remedium na te problemy jest stworzenie warunków pod tworzenie nowych miejsc pracy oraz podniesienie standardu zamieszkania poprzez stworzenie warunków pod budownictwo. Cała gmina cierpi na brak mieszkań, co skłania do szukania miejsca poza terenem gminy.

Konkluzje

Utworzenie gminy miejsko-wiejskiej i status Janikowa ściśle związany jest z okresem istnienia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej PRL. Model gospodarki centralnie planowanej skutkował decyzją o budowie potężnych zakładów sodowych, z pominięciem analizy wpływu na bardzo żyzne grunty kujawskie. Janikowo i okoliczne wsie skorzystały jednak z tego i przez lata Polski Ludowej nastąpił potężny rozwój.

Okres transformacji nie był jednak korzystny i skutkował likwidacją jednego z głównych pracodawców oraz znaczącą zmianą funkcjonowania drugiego. Zmiany cywilizacyjne spowodowały dalsze zmiany głównie demograficzne, co znacząco wpływa do dziś na samą gminę.

Dopóki nie zostanie odwrócony trend demograficzny, Janikowo będzie się wyludniało. Potrzebne są zatem działania na rzecz znalezienia czynników prorozwojowych, które skutkować będą zatrzymaniem najmłodszych i najlepiej wykształconych kadr.

Literatura:

1. Bański J., Czapiewski K. Ł., *Ekspertyza. Identyfikacja i ocena czynników sukcesu społeczno-gospodarczego na obszarach wiejskich*. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, PAN, Warszawa, 2008, https://www.igipz.pan.pl/tl_files/igipz/ZGWiRL/Projekty/Ekspertyza_obszary_sukces_u.pdf, [dostęp dn. 16.02.2020].
2. *Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 21 sierpnia 1944 r. o trybie powołania władz administracji ogólnej I-ej i II-ej instancji*, Dz. U. Z 1944 r., nr 2, poz.

---

³⁸ Tamże.

- 8,
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19440020008/O/D19440008.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].
3. *Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 21 sierpnia 1944 r. o trybie powołania władz administracji ogólnej I-ej i II-ej instancji*, Dz. U. 1944 nr 2 poz. 8, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19440020008/O/D19440008.pdf>. [dostęp dn. 27.02.2020].
  4. Dz. U. Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 9 grudnia 1972 r., Nr. 17, Poz. 200.
  5. Dziennik Urzędowy Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 1 grudnia 1954 r., nr. 12, poz. 63, <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/plain-content?id=71454>, [dostęp dn. 27.02.2020].
  6. Eberhardt P., *Linia Curzona jako wschodnia granica Polski – geneza i uwarunkowania polityczne*, w: „Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-wschodniej”, XLVI, PL ISSN 1230–5057, http://www.sdr-ihpan.edu.pl/images/2011-tom-46/06_Eberhardt.pdf, [dostęp dn. 27.02.2020].
  7. Fabiszewski H., Chołaszczyński K., *Janikowo i okolice w okresie II wojny światowej*, ISBN 978-83-932167-1-0, Janikowo 2016.
  8. Fabiszewski H., Chołaszczyński K., *Rozwój społeczno-gospodarczy Janikowa w latach 1950-1990*, Janikowo 2020, ISBN 978-83-932167-4-1, ss. 192.
  9. Hausner J., *Rozwój społeczno-gospodarczy*, w: J. Hausner, *Zarządzanie publiczne*, Scholar, Warszawa 2008, s. 367–395, https://bon.edu.pl/media/book/pdf/Rozwoj_spoleczno-gospodarczy-JH.pdf, [dostęp dn. 16.02.2020].
  10. Ogłoszenie uchwały Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Inowrocławiu oraz Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Mogilnie z 1. X. 1954, ustalającej liczbę członków gromadzkich rad narodowych powiatu inowrocławskiego (Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 9 października 1954 r., Nr. 10, Poz. 44), <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/77833/edition/71439/content>, [dostęp dn. 27.02.2020].
  11. Parysek J. J., *Rozwój Społeczno-Gospodarczy Oraz Czynniki i Uwarunkowania Rozwoju*, http://journals.pan.pl/Content/107785/PDF/Studia+KPZK+183_Parysek.pdf?handler=pdf, [dostęp dn. 16.02.2020].
  12. Raport o stanie Gminy i Miasta Janikowo w 2019 roku, https://bip-v1-files.idcom-jst.pl/sites/46456/wiadomosci/530234/files/raport_o_stanie_gminy_i_miasta_janikow_o_za_2019_rok.pdf, dostęp dn. 02.12.2022.
  13. Rozporządzenie Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 8 stycznia 1976 r. w sprawie połączenia, zniesienia, utworzenia oraz zmiany granic i nazw gmin oraz ustalenia siedzib gminnych organów władzy i administracji państwowej w województwach: bydgoskim, częstochowskim, jeleniogórskim, konińskim, koszalińskim, miejskim krakowskim, lubelskim, nowosądeckim i olsztyńskim. Dz. U. 1976 nr 1 poz. 12, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19760010012/O/D19760012.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].
  14. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 26 lipca 1934 r. o podziale powiatu inowrocławskiego w województwie poznańskim na gminy wiejskie. Dz.U. 1934 nr 69 poz. 654, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19340690654/O/D19340654.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].

15. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 26 lipca 1934 r. o podziale powiatu mogileńskiego w województwie poznańskim na gminy wiejskie. Dz.U. 1934 nr 69 poz. 658, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19340690658/O/D19340658.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].
16. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 7 lipca 1962 r. w sprawie utworzenia niektórych miast, Dz. U. 1962 nr 41 poz. 188, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19620410188/O/D19620188.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].
17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 1968 r. w sprawie zmiany granic miast Bydgoszczy, Grudziądz i Inowrocławia w województwie bydgoskim. (Dz. U. 1968 nr 45 poz. 327), <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19680450327/O/D19680327.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].
18. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 stycznia 1959 r. w sprawie utworzenia osiedla Janikowo w powiecie inowrocławskim, województwie bydgoskim, Dz. U. 1959 nr 6 poz. 37, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19590060037/O/D19590037.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].
19. Służewski J., *Terenowe organy administracji i rady narodowe po reformie*, Warszawa 1977.
20. Szymańska D., Stachowski J., Rudnicki R., *Miasto i Gmina Janikowo – wczoraj, dziś i jutro*, ISBN 83-231-0636-3, Toruń-Janikowo 1995, s. 21-23.
21. Uchwała Nr 16/61 Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy w sprawie utworzenia i zniesienia niektórych gromad w województwie bydgoskim (Dz. U. Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 15 grudnia 1961 r., Nr. 13, Poz. 103), <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/78796/edition/72386/content>, [dostęp dn. 27.02.2020].
22. Uchwała Nr XII/61/71 Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 29 września 1971 r. w sprawie łączenia, zniesienia oraz utworzenia niektórych nowych gromad w województwie bydgoskim, (Dz. U. Woj. Rady Narodowej w Bydgoszczy z dnia 11 listopada 1971 r., Nr. 19, Poz. 188).
23. Uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 24 lutego 1954 roku w sprawie prac przygotowawczych do powołania gromadzkich rad narodowych.
24. Ustawa z dnia 20 lipca 1983 r. o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego, Dz. U. 1983, nr 41, poz. 185, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19830410185/O/D19830185.pdf>, [dostęp dn. 27.02.2020].
25. Ustawa z dnia 25 września 1954 r. o osiedlach i radach narodowych osiedli (Dz. U. 1954, nr 43, poz. 192).
26. Ustawa z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych, Dz. U. 1954 nr 43 poz. 191, https://static1.money.pl/d/akty_prawne/pdf/DU/1954/43/DU19540430191.pdf, [dostęp dn. 27.02.2020].
27. Ustawa z dnia 28 czerwca 1950 r. o zmianach podziału administracyjnego Państwa, Dz. U. 1950 nr 28 poz. 255, https://static1.money.pl/d/akty_prawne/pdf/DU/1950/28/DU19500280255.pdf, [dostęp dn. 27.02.2020].
28. Ustawa z dnia 29 listopada 1972 roku o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych (Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312).

29. Witkowski S., *Historia administracji w Polsce 1764-1989*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
30. Ziemiańczyk U., *Ocena Poziomu Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gmin Wiejskich i Miejsko-Wiejskich W Województwie Małopolskim*, w: *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, Nr 14/2010, PAN, Oddział w Krakowie, s. 31-44, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&cad=rja&act=8&ved=2ahUKEwim6aXI9tXnAhWps4sKHT48BRgQFjAGegQIChAB&url=http%3A%2F%2Fagro.icm.edu.pl%2Fagro%2Felement%2Fbwmeta1.element.dl-catalog-87953536-f45c-489f-8afc-8e8713d4e9c4%2Fc%2FZiemiańczyk.pdf&usg=AOvVaw1M9pG2z8K87SP8rnLJdVH3>, [dostęp dn. 16.02.2020].